



# Global express

L'actualitat a l'aula

## Johannesburg: salvem la terra... o no



Aquesta edició del Global Express presenta una altra visió del que va passar a Johannesburg i les implicacions que tindrà en la recerca d'un desenvolupament del planeta equitatiu i respectuós amb el medi ambient.

Deu anys després que la protecció del medi ambient fos inclosa en l'agenda internacional, la Cimera de la Terra 2002 era el moment de consolidar els avenços i d'establir nous acords per aconseguir un món més sostenible i equitatiu. Però la reunió de Johannesburg va acabar sense cap compromís ferm per part dels països més rics. A la Cimera de la Terra han triomfat els interessos econòmics, una tragèdia per a les persones pobres i per al medi ambient.

Johannesburg: del que diu... al que fa

Frases de la cimera

Què és el desenvolupament sostenible?

Pobresa insostenible

Les propostes alternatives

Guia didàctica

# Johannesburg: del que diu... al que fa.



Durant la primera Cimera de la Terra celebrada l'any 1992 a Rio de Janeiro (Brasil) es van tractar temes com ara el canvi climàtic, la desforestació i l'extinció de centenars d'espècies animals i vegetals a causa de l'explotació indiscriminada dels recursos naturals. També es van discutir les opcions dels països més pobres per exercir el seu dret al desenvolupament sense que això hipotequi els seus recursos naturals ni el futur del planeta. La cimera de Rio va acabar amb un complet document de compromisos i un pla d'acció ratificat per tots els països participants en el qual s'especificaven mesures concretes que cada país havia d'aplicar i regular per assolir unes condicions òptimes que garantissin que les generacions futures també puguin gaudir del planeta.

En aquest mes de setembre, Johannesburg acollia la Cimera de la Terra 2002. Era el moment de retre comptes dels avenços fets, avaluar els resultats i plantejar nous reptes. Per fer-ho, es van reunir a la dita ciutat africana més de 50.000 persones, entre delegats de 180 països i d'organismes internacionals, i representants d'entitats socials i econòmiques i de centenars d'organitzacions no governamentals.

## Deu anys després... què?

**Durant aquests anys s'ha avançat poc en la posada en pràctica dels compromisos** de Rio. El desenvolupament sense danyar el medi ambient implica grans inversions a curt termini que no donen un benefici immediat, per la qual cosa no es considera viable segons les regles que regeixen el sistema econòmic mundial. Per aquest motiu, els països del Sud sovint es mostren escèptics davant dels compromisos dels països del Nord quan aquests últims parlen de desenvolupament sostenible i, a més, exigeixen als països menys desenvolupats que apliquin mesures de conservació del medi ambient. De fet, els països del Nord són els majors consumidors d'energia i recursos naturals, per la qual cosa els països pobres els exigeixen compartir els costos i les responsabilitats que implica el respecte pel medi ambient.

Amb tots aquests interessos en joc era difícil que Johannesburg representés un avanç real en l'agenda per a un desenvolupament sostenible equitatiu. Encara que molts líders polítics han destacat els èxits de la cimera, la majoria de les organitzacions i dels activistes presents s'han queixat que la reunió no ha estat més que una cara pèrdua de temps (el cost total de la cimera s'estima en 60 milions d'euros, aproximadament).

**Per què?** Alguns dels motius són el fet que hi havia massa qüestions per discutir en una sola trobada; les dificultats financeres internacionals que hi ha en aquests moments i, sobretot, els esforços d'alguns països perquè no es promoguin

nous compromisos i calendaris, com ha estat el cas dels Estats Units, Japó, Austràlia i Canadà, a més de la manca d'iniciativa i lideratge de la Unió Europea. En general, els acords assolits a Johannesburg reflecteixen els interessos d'uns quants països, que coincideixen amb els de les grans empreses multinacionals, especialment de les que es dediquen a l'extracció de recursos naturals. És cert que hi va haver acords sobre punts concrets, com ara la limitació de l'ús de productes químics perillosos per a la salut en l'agricultura o la decisió (rebaixada per una esmena dels Estats Units) de frenar la pesca d'espècies amenaçades, però pel que fa a l'ajuda al desenvolupament o a la condonació del deute extern no sembla que els països rics estiguin disposats a assumir nous compromisos que permetin fer un salt endavant respecte dels acords de les últimes conferències internacionals. En altres temes molt rellevants, com són els acords multilaterals sobre medi ambient, l'eliminació dels subsidis agrícoles o el foment de les noves energies renovables, les negociacions es van quedar en una mera declaració d'intencions, sense plantejar mesures ni estratègies concretes. Els resultats de la cimera no responen a les expectatives de l'opinió pública ni de la majoria dels països del Sud, que volien compromisos reals. Ha estat una cita més, una altra oportunitat perduda i un pas enrere en la lluita global per un planeta més sa, més just i accessible per a tots.

## Els acords de la CIMERA

### Aigua

Els governs han acordat reduir a la meitat el nombre de persones d'arreu del món que no tenen accés a aigua potable (1.100 milions) i el de les que no tenen sistemes de sanejament (2.200 milions) per a l'any 2015. Aquest acord va ser acceptat pels Estats Units a canvi que no es posin terminis fixos per a l'ús d'energies renovables als països industrialitzats. Aquest va ser, potser, el principal èxit de la cimera. Tanmateix, no es pot deixar en gran part a les mans de les grans empreses privades que dominen el sector.

### Energia

Encara que a la cimera es va adoptar el compromís de facilitar l'accés dels països empobrits a energies sostenibles i assequibles, els governs del Nord es van negar a establir calendaris i mecanismes pràctics per potenciar l'ús d'energies procedents de fonts renovables, com ara l'energia solar o l'eòlica. Aquest punt va tenir l'oposició oberta dels Estats Units i alguns països en vies de desenvolupament, productors de petroli, amb el suport de les multinacionals petroleres. Aquest ha estat un dels grans fracassos de la cimera, que demostren que els interessos nacionals a curt termini passen per sobre del manteniment del planeta.

### Escalfament global

Com a únic avanç en aquesta qüestió, Rússia i Canadà van anunciar que, per fi, ratificarien el protocol de Kyoto per a la reducció de l'emissió de gasos que provoquen l'efecte hivernacle. Amb aquestes adhesions, el

# Frases de la cimera



**"El progrés cap a les metes establertes a Rio ha estat més lent del que pensàvem, i en alguns aspectes les condicions són pitjors que fa 10 anys."**

(KOFI ANNAN, SECRETARI GENERAL DE L'ONU)

La voluntat de treballar per un planeta més net i equitatiu topa amb els interessos econòmics de les grans empreses multinacionals i dels governs del Nord perquè suposa unes grans inversions que difícilment es tenen en compte a l'hora de calcular els costos d'una activitat productiva. En un comunicat, el fòrum paral·lel organitzat per les ONG va declarar el següent: "Els països rics s'agenollen davant dels grups que representen els interessos de les poderoses corporacions internacionals." Més enllà de les paraules, la majoria dels països del Nord es neguen a aplicar les estratègies i les polítiques que ells mateixos van aprovar fa 10 anys.

**"La Unió Europea ha d'assumir el lideratge i garantir que a Johannesburg el món passi de les paraules als fets. Hem de fer sentir la nostra impaciència en l'àmbit mundial."**

(MARGOT WALSTRÖM, COMISSÀRIA EUROPEA DE MEDI AMBIENT)

Encara que la Unió Europea va voler mantenir el seu paper de lideratge internacional en les polítiques mediambientals globals, les bones intencions també es van quedar en paraules, sobretot quan van xocar amb la fermesa de països com ara els Estats Units, Canadà, Austràlia o Japó, que es van negar a concretar propostes sobre els temes centrals de la cimera. En el cas d'Espanya, les organitzacions no governamentals han acusat el govern de passivitat i manca d'interès per la cimera, i recorden que ni tan sols s'ha aprovat l'estratègia espanyola de desenvolupament sostenible.

**"A menys que assegurem la salut d'aquests ecosistemes (en els quals i dels quals vivim) mai no podrem garantir un nivell de vida acceptable per a gran part de la població mundial."**

(CLAUDE MARTIN, DIRECTOR GENERAL DE WWF INTERNACIONAL)

protocol ja podrà entrar en vigor, tot i que els Estats Units continuen sense donar-li suport.

## Recursos naturals i biodiversitat

Un acord ja subscrit proposa aconseguir l'any 2010 una reducció significativa de la taxa actual de pèrdua de la diversitat biològica. En matèria de pesca s'ha aconseguit el compromís de recuperar les reserves pesqueres minvades l'any 2015. Finalment, s'ha subscrit el compromís de crear una xarxa d'àrees marines protegides l'any 2012. Aquests acords sobre pesca han estat un altre dels pocs èxits de la cimera.

## Comerç

Tot i que els acords recullen la voluntat dels països rics de millorar l'accés als mercats internacionals dels productes agrícoles que produeixen els països del Sud, en realitat no hi ha cap compromís sobre l'obertura de mercats ni l'eliminació de subsidis agraris per a l'exportació, que competeixen deslleialment amb els productes del Sud, ni cap mesura per tallar la crisi de matèries primeres agrícoles que afecta la subsistència de milions de productors i productores del Sud. Els països rics fan pressió perquè els pobres obrin els seus mercats mentre protegeixen les seves pròpies economies amb aranzels i subsidis.

Vivim en un planeta molt generós i molt ric, però els seus fons i recursos tenen límits. És evident que no aconseguirem assegurar l'accés als recursos bàsics i millorar les condicions de salut i els mitjans de vida dels més pobres del món si no mantenim la integritat dels ecosistemes naturals en què vivim. Cal garantir l'alimentació dels sis mil milions de persones que ara habiten la Terra, però també la dels que encara no han nascut.

**"Una societat global basada en la pobresa per a molts i la prosperitat per a uns quants, envoltats d'un oceà de pobresa, no és sostenible."**

(THABO MBEKI, PRESIDENT DE SUD-ÀFRICA)

La posició reivindicativa de molts països del Sud contrasta amb la indiferència dels països del Nord. La majoria dels seus recursos han estat depredats i han servit per enriquir les societats del Nord. Per això, ara exigeixen condicions globals per aplicar un desenvolupament sostenible que garanteixi una distribució més equitativa dels recursos naturals i l'accés als serveis bàsics de la població mundial.

# Què és el "desenvolupament sostenible"?



El concepte de desenvolupament sostenible va ser definit l'any 1987 per la Comissió Mundial sobre Desenvolupament i Medi Ambient com a "desenvolupament que busca la solució de les necessitats del present sense comprometre els recursos de les generacions futures per resoldre les seves necessitats". És a dir, la combinació del progrés amb l'equitat econòmica i social, dins dels límits dels recursos naturals del món. Aquest desenvolupament implica l'aplicació de tres principis

fonamentals:

- La precaució, que implica prendre mesures preventives que regulin l'ús incontrolat dels recursos abans que el dany ambiental sigui irreparable.
- La solidaritat entre les generacions actuals i futures i entre tots els pobles del món.
- La participació dels actors socials d'arreu del món en els mecanismes de presa de decisions i el seguiment de les polítiques.

## Pobresa insostenible



Durant la dècada passada, els principals esforços dirigits al desenvolupament s'han emmarcat en la globalització de l'economia i, més concretament, en la liberalització del comerç. Això ha fet encara més gran la bretxa entre rics i pobres i el desequilibri social i econòmic és insostenible per als països del Sud. Com que no hi ha cap convenció internacional sobre pobresa, molts governs del Sud han usat la cimera de Johannesburg per reclamar la reducció de la pobresa com a objectiu d'importància mundial. Una de les estratègies que podria contribuir a reduir aquesta bretxa és el lliure accés dels productes del Sud als mercats

del Nord, així com l'eliminació dels subsidis per a l'exportació i de les pràctiques de dúmping, competència deslleial que fan servir els països rics. És a dir: que no hi hagi aranzels ni subvencions (l'any 2000 les subvencions a la producció al Nord van superar els 400.000 milions d'euros, sis vegades més que l'ajuda al desenvolupament). Per esquivar la confrontació, els portaveus dels Estats Units i de la Unió Europea van afirmar que la cimera no era l'espai adequat per discutir aquests punts. Així, doncs, la pregunta és quins seran el moment i l'espai per treballar per reduir els desequilibris socials, econòmics i ambientals del planeta.

## Les propostes alternatives



Davant la manca de compromisos concrets per part dels governs dels països del Nord, la Cimera de Johannesburg ha comptat amb la participació activa de centenars d'organitzacions no governamentals que exigien un desenvolupament sostenible real que passi per l'eliminació de la pobresa que afecta una part substancial de la humanitat i la inversió de la greu tendència actual de deteriorament mediambiental. La coalició internacional Eco-Equity, formada per ONG ecologistes i de desenvolupament (com ara Greenpeace, Oxfam Internacional, WWF/ADENA i altres), va plantejar davant dels governants els àmbits en què és urgent actuar.

- Apostar per noves fonts d'energia renovables (que l'any 2010 ja haurien de produir el 10% del consum mundial d'energia primària) i establir un programa per donar accés als serveis bàsics energètics als 2.000 milions de persones que, avui dia, no hi poden accedir.

- Estratègies quantificables per millorar les polítiques de gestió de l'aigua, encaminades a garantir que es preservin adequadament les reserves d'aigua potable i que hi puguin accedir totes les persones, a més de garantir l'accés a plans i tècniques de sanejament.
- Incrementar l'ajuda al desenvolupament, que, lluny d'assolir el compromís internacional del 0,7% del PIB dels països desenvolupats, ha disminuït durant l'última dècada fins a un exigü 0,22%.
- Avançar en la condonació del deute extern amb el fi d'alliberar recursos per invertir en salut i educació.
- Reformar les polítiques comercials perquè els països en vies de desenvolupament i els petits productors d'arreu del món puguin aprofitar les possibilitats que els ofereix el mercat.
- Establir normes vinculants que regulin l'acció de les empreses i que els exigeixin responsabilitats socials i ambientals.

# Guia didàctica

## Guia didàctica

La proposta didàctica que adjuntem s'adreça a l'alumnat d'educació secundària. Les activitats poden ser d'utilitat per a l'àrea de socials, d'ètica, tutories, etc., així com per a qualsevol docent interessat en aquest assumpte. L'objectiu d'aquesta proposta és conèixer i analitzar críticament alguns dels temes abordats i els resultats obtinguts a la Cimera de Johannesburg.

AUTORA: SIBILA VIGNA

### Activitat nº 1:

#### Presentació de la Cimera de la Terra

**Objectiu:** Presentar la temàtica i els objectius de la cimera de Johannesburg; identificar les idees prèvies sobre els problemes del planeta; analitzar el concepte de desenvolupament sostenible.

**Orientacions:** L'observació de la fotografia permet introduir el tema de la Cimera de la Terra i investigar els coneixements previs sobre el tema, la ubicació geogràfica de la reunió, etc. A la pregunta (2), a més de comentar la participació de les delegacions oficials i l'objectiu principal de la cimera, seria important destacar la presència de diversos moviments socials, ONG, col·lectius, etc., que van estar involucrats en l'esdeveniment. Les activitats (3 i 4) pretenen propiciar una reflexió que faciliti la posada en comú d'idees prèvies sobre els problemes del planeta.

### Activitat nº 2:

#### La Terra necessita solucions urgents

**Objectiu:** Abordar les principals qüestions que es van treballar a la Cimera de la Terra a partir de la identificació de dades concretes, obtingudes a la premsa, i la seva anàlisi posterior.

**Orientacions:** A l'activitat (5) es pretén que vinculin les dades obtingudes als mitjans de premsa a les qüestions següents: pobresa, aigua, energies, medi ambient i biodiversitat. És important facilitar la interpretació i la interrelació de les dades. Per exemple: el comerç internacional, l'accés a l'aigua i l'energia i les diferències de consum entre els països del Sud i del Nord es vinculen al problema de la pobresa. En aquest sentit, es poden fer diverses preguntes complementàries per a cada tema: Quines són les causes de la pèrdua dels boscos? Per què desapareixen espècies animals i vegetals? D'on surten els gasos que contaminen i quins problemes produeixen? Per què és injust el comerç entre els països rics i els pobres? Quines conseqüències té aquesta injustícia per a la població dels països pobres?

Així mateix, es pot buscar més informació sobre algun dels

temes específics. Després s'analitzarà el concepte de desenvolupament sostenible (6): en el butlletí hi ha un text informatiu.

### Activitat nº 3:

#### Resultats i desacords

**Objectiu:** Analitzar alguns dels acords obtinguts a la Cimera de la Terra i les reaccions que van suscitar; reflexionar sobre les causes de l'escassetat de resultats.

**Orientacions:** A més d'identificar les crítiques de la cimera per la manca de compromís i d'èxits, seria important destacar la incidència d'alguns actors de l'esdeveniment: líders mundials, multinacionals, ONG, etc. En relació amb la fotografia, es pot complementar la informació explicant l'actitud dels EUA davant del protocol de Kyoto i els temes mediambientals. Després es divideix la classe en grups per llegir la informació i analitzar alguns dels acords presos intentant detectar mancances i faltes de concreció. A l'activitat (9) es vol generar la reflexió sobre els interessos econòmics i polítics existents.

### Activitat nº 4

#### I nosaltres què hi podem fer?

**Objectiu:** Fomentar la reflexió sobre les responsabilitats individuals i col·lectives en relació amb el deteriorament del planeta; intercanviar idees sobre accions que es poden emprendre per contribuir a revertir la situació actual.

**Orientacions:** (10) Després de la lectura del text es divideix la classe en grups petits per facilitar l'aportació d'idees. Es pot suggerir als grups que proposin accions de sensibilització (amb les famílies, el barri, etc.), de denúncia (si al barri hi ha agents contaminants, per exemple) o de pressió (escriure cartes als governs, les Nacions Unides, etc.). Un altre suggeriment per a aquesta activitat és utilitzar diversos formats creatius: cançons, cartells, pancartes, teatre, etc.

# Per saber més coses... Per saber més coses...

## Cinema:

### El síndrome de China

James Bridges  
1978

## Llibres:

### Cambio climático

J. E. Llebot  
Rubes Editorial, 1988

### Por una nueva educación ambiental

Fundación Ecología y Desarrollo  
Ed. Obra Social Caja Madrid, 2002

### Local y sostenible: la agenda 21 local en España

Núria Font i Joan Subirats (ed.)  
Ed. Icaria, 2000

## Pàgines web: Páginas web:

### Sobre medi ambient i desenvolupament sostenible (en castellà)

[www.habitat.aq.upm.es](http://www.habitat.aq.upm.es)

[www.un.org/spanish/conferences/wssd/](http://www.un.org/spanish/conferences/wssd/)

[www.worldsummit.org.za](http://www.worldsummit.org.za)

[www.ecoterra.org](http://www.ecoterra.org)

[www.infoagro.net](http://www.infoagro.net)

[www.fao.org](http://www.fao.org)

[www.wwf.es](http://www.wwf.es)

[www.greenpeace.org](http://www.greenpeace.org)

### En anglès

[www.worldwatch.org](http://www.worldwatch.org)

[www.ecouncil.ac.cr/](http://www.ecouncil.ac.cr/)

[www.undp.org/](http://www.undp.org/)

[www.unu.edu](http://www.unu.edu)

### Altres pàgines interessants

[www.geocities.com](http://www.geocities.com)

[www.cec.lu](http://www.cec.lu)

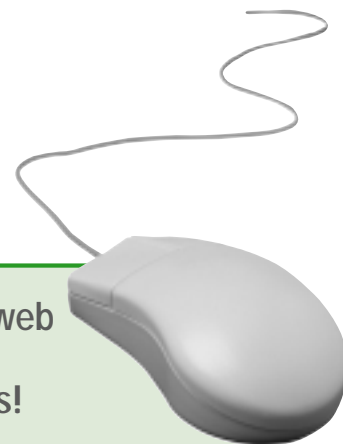
[www.fao.org](http://www.fao.org)

[www.intermonoxfam.org](http://www.intermonoxfam.org)

[www.oneworld.net](http://www.oneworld.net)

Visita el nostre web  
i baixa el  
Global Express!

[www.IntermonOxfam.org/educar/global](http://www.IntermonOxfam.org/educar/global)



El Global Express pretén generar preguntes entre els alumnes i les alumnes sobre el que expliquen els mitjans de comunicació. Es tracta de promoure una visió crítica de la realitat que els permeti comprendre l'estat del món i, en especial, la situació del món en desenvolupament.

El Global Express és una iniciativa de: Development Education Project (Regne Unit), Panos Institute (Regne Unit), Centrum voor Mondiaal Onderwijs (Holanda), Centro Educazione Mondialità (Itàlia) i Intermon Oxfam (Espanya).

El Global Express està finançat per la Unió Europea.